

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра історії та культури української мови

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан

філологічного факультету

проф. Бунчук Б.І.

« 5 » вересня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

**«Функційна сфера апеляції в українській мові:
лексична семантика, прагматика, мовний етикет»**

вибіркова

Освітньо-наукова програма: «Філологія»

Спеціальність: 035 Філологія

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) PhD

Мова навчання: українська

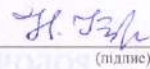
Чернівці 2022 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Функційна сфера апеляції в українській мові: лексична семантика, прагматика, мовний етикет» складена відповідно до вимог її змісту (Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності) та відповідає освітньо-науковій програмі «Філологія» підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії (PhD) – спеціальності 035 Філологія.

Розробник: *Скаб Мар'ян Степанович*, доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови,

Затверджено на засіданні кафедри історії та культури мови.
Протокол № 1 від «30» серпня 2022 року.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Наталія КОЛЕСНИК)
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою філологічного факультету.
Протокол № 2 від «5» вересня 2022 року.

Голова методичної ради факультету

(підпис)

(Алла АНТОФІЙЧУК)
(прізвище та ініціали)

© Скаб М. С., 2022

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

1. Анотація (призначення навчальної дисципліни).

Курс «Функційна сфера апеляції в українській мові: лексична семантика, прагматика, мовний етикет» – вибірковий складник підготовки доктора філософії (PhD) зі спеціальності 035.01 Філологія. Курс передбачає вивчення зверненої мови з погляду функційної лінгвістики шляхом виокремлення в системі лінгвістичного опису мови функційної сфери апеляції (ФСА). У курсі системно і комплексно розкрито теоретичні підстави виокремлення в ладі мови ФСА, здійснено огляд одиниць та комплексів її представлення у мові, докладно описано характеристики лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей найважливіших первинних засобів і способів зверненого мовлення та їх функційних варіантів.

2. Мета курсу – ознайомити із сучасними підходами до вивчення явищ апеляції, сформуванню високого рівня володіння її теоретичними засадами, виробити навички практичного ефективного застосування набутих знань та умінь для власного аналізу одиниць та комплексів представлення ФСА в українській мові з погляду їх лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей, зокрема:

- опанувати методологічні та методичні аспекти вивчення ФСА в українській та інших мовах;
- забезпечити досконале володіння спеціальною термінологією, що стосується цього лінгвістичного напрямку;
- сформуванню навички аналізу конкретних виявів ФСА;
- розвинути навички використання термінологічних (глумачних, перекладних) словників та їх створення;
- підготувати до комплексного аналізу одиниць та комплексів представлення ФСА в українській з погляду їх лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей.

3. Пререквізити:

- курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)»;
- курс «Вступ до мовознавства»;
- курс «Сучасна українська мова»;
- курс «Історія української літературної мови»;
- курс «Загальне мовознавство»;
- курс «Філософія та методологія науки»;
- курс «Історія та теорія філологічних вчень»

4. Результати навчання.

За результатами вивчення навчальної дисципліни слухач повинен

знати:

- місце та специфіку ФСА в структурі сучасної української літературної мови;
- основи теорії термінознавства;
- загальні особливості розвитку української системи засобів, способів та конструкцій зверненої мови (ФСА);
- основні напрямки аналізу ФСА (за лексико-семантичними властивостями, походженням, структурно-граматичними та функційними характеристиками);
- загальні тенденції розвитку ФСА в українській та інших мовах;

уміти:

- використовувати знання з теорії зверненої мови (ФСА), методології та методики її вивчення для аналізу конкретного мовного матеріалу;
- ефективно використовувати уже напрацьовану термінологію, уніфікувати та розвивати її.

Результати за загальними компетентностями:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу філологічних знань.

ЗК 3. Здатність до проведення самостійних досліджень на високому рівні з опертям на найновіші світові здобутки в галузі філології.

ЗК 4. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел: фахової літератури, електронних баз.

ЗК 5. Здатність самостійно генерувати нові ідеї та застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність критично оцінювати наукові здобутки інших дослідників та свої власні.

ЗК 9. Здатність до міжособистісного спілкування, дотримання вимог професійної етики, уміння взаємодіяти та комунікувати з іншими фахівцями в галузі філології.

ЗК 11. Здатність ініціювати, організовувати і проводити комплексні теоретичні та практичні дослідження у філологічній галузі.

ЗК 13. Здатність усвідомлювати роль і значення науки в культурі, зв'язок з іншими формами знання, вплив на проблеми інформаційного суспільства.

ЗК 14. Здатність проводити оригінальні дослідження, результати яких матимуть практичне застосування на вітчизняному та міжнародному рівнях.

ЗК 15. Здатність діяти на основі етичних міркувань (наукова коректність та толерантність) та уміти запобігати конфліктам під час наукових чи професійних дискусій.

ЗК 16. Здатність конструктивно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу при вирішенні складних теоретико-прагматичних питань.

ЗК 17. Здатність до формування системного наукового та загальнокультурного світогляду.

ЗК 18. Здатність до планування часу, самоорганізації та самоконтролю.

ЗК 20. Здатність до усвідомлення норм наукової етики та дотримання правил академічної доброчесності.

ЗК 21. Здатність у процесі наукових досліджень виявляти повагу до людської гідності (відмова від домінування, заподіяння шкоди й насильства) незалежно від статевої та гендерної самоідентифікації; здатність усвідомлено визнавати різноманіття підходів до права бути іншим.

Результати за фаховими компетентностями:

ФК 1. Здатність використовувати знання з філології для доповнення наявних системних світоглядних знань, концепцій на основі вивчення нових фактів і явищ.

ФК 3. Здатність виокремлювати з накопичених спостережень ті, які можна безпосередньо застосовувати у власній науковій діяльності.

ФК 4. Здатність запам'ятовувати та відтворювати факти, терміни, основні поняття, правила і теорії.

ФК 7. Здатність удосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, професійно застосовувати знання з обраної філологічної галузі – мовознавства.

ФК 8. Здатність вільно й критично послуговуватися спеціальною науковою термінологією в обраній галузі філологічних досліджень; обґрунтовувати оптимальний вибір термінів (при наявності синонімічних); за необхідності пропонувати нові спеціалізовані терміни та поняття.

ФК 9. Здатність чітко, логічно та послідовно висловлювати думку, досконало спілкуватися усною і писемною формами української мови.

ФК 11. Здатність знаходити, відбирати й інтерпретувати наукові матеріали в першоджерелах і фаховій літературі.

ФК 12. Здатність методично грамотно працювати з текстами наукових джерел; екстраполювати засвоєні знання, уміння, навички з філологічних дисциплін у методологію власних дослідницьких проєктів.

ФК 13. Здатність виявляти феномен національної культури з оперттям на розуміння її мовної специфіки.

ФК 14. Здатність опановувати методологічні та методичні аспекти сучасної наукової термінології та технології термінотворення.

ФК 15. Здатність використовувати теоретичні знання про основні напрями досліджень у площині сучасного українського та зарубіжного мовознавства, зокрема у галузях комунікативної та когнітивної лінгвістики, у сфері дискурсології, концептології, соціолінгвістики, а також у межах гендерного та лінгвокультурологічного підходів до мови.

ФК 20. Здатність під час проведення досліджень комплексно враховувати регіональну (мультикультурну) специфіку Буковини як невід'ємного складника як українського, так і світового континууму.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Здатність аналізувати сучасні новітні концептуальні та методологічні знання з філології та суміжних галузей знань.

ПРН 2. Здатність застосовувати та аналізувати праці провідних українських та зарубіжних учених, наукових шкіл та фундаментальних праць у власній сфері дослідження.

ПРН 7. Уміння формулювати наукову проблему з урахуванням сучасних наукових тенденцій.

ПРН 8. Уміння аналізувати наукові праці з філології, виявляти дискусійні та малодосліджені питання.

ПРН 10. Уміння визначати інформаційну цінність джерел через порівняльний аналіз з іншими джерелами.

ПРН 11. Уміння визначати найефективніші методи дослідження в галузі філології, використовуючи міждисциплінарні підходи та зв'язки.

ПРН 12. Уміння вести спілкування в галузі філології з науковою спільнотою та громадськістю в діалоговому режимі.

ПРН 16. Уміння застосовувати професійні знання в приватній, суспільній, професійній та освітніх сферах спілкування в багатонаціональному середовищі та з представниками інших культур.

ПРН 19. Уміння демонструвати філологічну освіченість, знання теорії, історії, етапів формування і розвитку мовознавчої та літературознавчої науки, персоналій; обізнаність із надбаннями світової літератури, перекладними текстами; користуватися словниками та тезаурусами різних типів, довідниками, інтернет-ресурсами та електронними посібниками.

ПРН 23. Уміння конструктивно діяти, дотримуючись принципів соціальної відповідальності на основі етичних принципів.

ПРН 25. Уміння підготувати на основі самостійно отриманих результатів та успішно захистити дисертаційне дослідження.

ПРН 27. Уміння аналізувати мовні явища в різних аспектах: історичному, семантичному, стилістичному, функціональному, етимологічному, соціолінгвістичному, соціокультурному та ін.

ПРН 28. Уміння визначати основні орієнтири дослідження мовних та мовленнєвих явищ на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

ПРН 33. Уміння аналізувати й оцінювати заходи мовної політики, прогнозувати їхні наслідки тощо.

ПРН 34. Уміння практично застосовувати навички гендерної культури, виходячи із засад та принципів гендерної рівності та принципів гендерної демократії.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні завдання	
Денна	1	2	3	90	10	5	-	-	75		екзамен
Заочна											

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	зокрема					Усього	зокрема					
		Л	П	лаб	інд	с.р		л	П	Лаб	інд	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Вступ. ФСА як важливий складник адекватного й системного опису ладу мови. Основи теорії апеляції. Найважливіші терміни.	18	2				16							
Тема 2. Лексико-семантична характеристика основних складників ФСА. Основні лексико-семантичні групи номінацій адресата мовлення. Проблема універсального етикетного найменування адресата мовлення (пошуки, здобутки й перспективи)	18	2	2			14							
Тема 3. Прагматика апеляції. Основні поняття та історія становлення сучасної	18	2				16							

лінгвопрагматики. Прагматична специфіка апеляції в українській мові. Способи апеляції як комплексний прагматичний засіб. Прагматичні характеристики та функції номінацій адресата мовлення.													
Тема 4. Стилістика апеляції. Стилістичні можливості репрезентантів змісту апеляції. Функціонування одиниць та конструкцій апеляції у різних стилях. Специфіка апеляції в сакральних текстах.	18	2	2			14							
Тема 5. Засоби апеляції з погляду мовленнєвого етикету. Національна специфіка виявлення апеляції в українській мові. ФСА в лексикографії.	18	2	1			15							
Усього	90	10	5			75							

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1.	Огляд наукової літератури з проблем вивчення ФСА.
2.	Основні засади граматики апеляції.
3.	Термінологічні проблеми вивчення ФСА.
4.	Займенники – номінації адресата мовлення.
5.	Власні назви як номінації адресата мовлення.
6.	Групи іменників – назв одиничного адресата мовлення.
7.	Переносні назви адресата мовлення.
8.	Назви колективного адресата мовлення в українській мові.
9.	ФСА у лексикографії (тлумачні словники).
10.	ФСА у лексикографії (діалектні словники).
11.	ФСА у лексикографії (спеціалізовані словники).
12.	Назви адресата мовлення з погляду лінгвопрагматики.
13.	Назви адресата мовлення з погляду культури мови.
14.	Назви адресата мовлення з погляду стилістики.

15.	Назви адресата мовлення з погляду правопису.
16.	Українська національна специфіка способів апеляції.
17.	Сучасні проблеми функціонування номінацій адресата мовлення.
18.	Комплексний опис системи апеляції окремого мовця.
19.	ФСА з погляду лінгводидактики.
20.	ФСА з погляду міжкультурної комунікації.

Питання для іспиту

1. ФСА як важливий складник адекватного й системного опису ладу мови.
2. Основи теорії апеляції.
3. Найважливіші терміни теорії зверненої мови (ФСА).
4. Основні аспекти вивчення ФСА.
5. Лексико-семантична характеристика основних складників ФСА.
6. Основні лексико-семантичні групи номінацій адресата мовлення.
7. Проблема універсального етикетного найменування адресата мовлення (пошуки, здобутки й перспективи).
8. Займенники – номінації адресата мовлення.
9. Власні назви як номінації адресата мовлення.
10. Групи іменників – назв одиничного адресата мовлення.
11. Переносні назви адресата мовлення.
12. Назви колективного адресата мовлення в українській мові.
13. Субстантивати – назви адресата мовлення.
14. Основні поняття та історія становлення сучасної лінгвопрагматики. Прагматика апеляції.
15. Прагматична специфіка апеляції в українській мові.
16. Способи апеляції як комплексний прагматичний засіб.
17. Прагматичні характеристики та функції номінацій адресата мовлення.
18. Стилїстика апеляції. Загальний огляд.
19. Стилїстичні можливості репрезентантів змісту апеляції.
20. Функціонування одиниць та конструкцій апеляції в різних стилях.
21. Специфіка апеляції в сакральних текстах.
22. Засоби апеляції з погляду мовленнєвого етикету.
23. Національна специфіка виявлення апеляції в українській мові.
24. ФСА в лексикографії.
25. ФСА в діалектному мовленні та діалектній лексикографії.
26. ФСА у спеціалізованих словниках (звертань, мовного етикету).
27. Комплексний опис системи апеляції окремого мовця.
28. Правописні проблеми функціонування ФСА в українській мові.
29. Урахування специфіки ФСА при викладанні української мови як іноземної.
30. Перспективи розвитку та вивчення ФСА в українській мові.

6. Система контролю та оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю.

Формами поточного контролю є відповіді на практичних (семінарських) заняттях, письмові роботи різних видів (реферати на одну з тем, винесених на самостійне опрацювання (10 б.), есе, огляди, редагування текстів, створення фахових текстів).

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Засоби оцінювання.

У процесі оцінювання навчальних досягнень застосовуємо такі **засоби оцінювання та демонстрування результатів навчання**:

• **засоби усного контролю**: усні повідомлення, презентації на практичних заняттях (10+10 б.);

• **засоби письмового контролю**: написання есе, рефератів (2 реферати на теми, визначені для самостійної роботи (10+10 б.) підготовка самоаналізу власної системи зверненого мовлення (20 б.);

- **засоби самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни.

Оцінювати рівень мовних знань, умінь та навичок слухачів необхідно за такими критеріями:

1. Уміння адекватно та ефективно використовувати відповідну термінологічну лексику, професіоналізми та номенклатурні назви сучасної української літературної мови.
2. Уміння самостійно утворювати й використовувати нові терміни.
3. Уміння самостійно збирати, класифікувати та інтерпретувати одиниці та комплекси представлення ФСА, здійснювати їх аналіз з погляду їх лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей.

Визначення балів за знання та вміння студентів

A 90–100 “зараховано” (“відмінно”) – продемонстровано високий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах; ґрунтовно опрацьовано рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу; виявлено глибоке розуміння мовних процесів та явищ ФСА; вільне оперування відповідною науковою термінологією, володіння навичками термінотворення; глибоко опрацьовано всі питання, передбачені для самостійного вивчення; глибоко висвітлено питання підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення.

B 80–89 “зараховано” (“добре») – продемонстровано достатньо високий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах; добре опрацьовано рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу; виявлено добре розуміння мовних процесів та явищ ФСА; добре оперування відповідною науковою термінологією, володіння навичками термінотворення; опрацьовано всі питання, передбачені для самостійного вивчення; добре висвітлено питання підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення.

C 70–79 “зараховано” (“добре”) – продемонстровано добрий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах; добре опрацьовано рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу; виявлено належне розуміння мовних процесів та явищ ФСА; добре оперування відповідною науковою термінологією, володіння навичками термінотворення; опрацьовано основні питання, передбачені для самостійного вивчення; добре висвітлено питання підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення.

D 60–69 “зараховано” (“задовільно”) – продемонстровано належний рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах; задовільно опрацьовано рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу; виявлено задовільне розуміння мовних процесів та явищ ФСА; задовільне оперування відповідною науковою термінологією; опрацьовано не всі питання, передбачені для самостійного вивчення; задовільно висвітлено питання підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення.

E 50–59 “зараховано” (“задовільно”) – продемонстровано низький рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах; частково опрацьовано рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу; виявлено задовільне розуміння мовних процесів та явищ ФСА; задовільне оперування відповідною науковою термінологією; опрацьовано не всі питання, передбачені для самостійного вивчення; задовільно висвітлено питання підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення.

FХ 35–49 “не зараховано” (“незадовільно”) – теоретичний матеріал курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програмою робіт виконано, але їхня якість оцінена мінімальною кількістю балів; слухач частково володіє навичками створення усних та письмових текстів, допускає значну кількість грубих граматичних, стилістичних та орфографічних помилок. Можливе підвищення оцінки за умови виконання додаткової самостійної роботи.

F 1–34 “не зараховано” (“незадовільно”) – теоретичний матеріал курсу не засвоєно, практичні навички не сформовані, не виявлено належних навичок і бажання до

самостійної роботи; не опрацьовано рекомендованої літератури, не виявлено бажання виконувати домашні завдання; не висвітлено жодне з питань підсумкової роботи з самоаналізу власної системи зверненого мовлення термінології.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90–100)	відмінно
Добре	B (80–89)	дуже добре
	C (70–79)	добре
Задовільно	D (60–69)	задовільно
	E (50–59)	достатньо
Незадовільно	FX (35–49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1–34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують слухачі

Поточне тестування та самостійна робота					Підсумковий тест (іспит)	Сума
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5		
	20 реферат (10 б.), відповіді на занятті (10 б.)		20 реферат (10 б.), відповіді на занятті (10 б.)	20 робота з термінології	40	100

7. Рекомендована література

Основна

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Вихованець І. Р. Звертання. *Українська мова : енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2007. С. 208–209.
3. Вихованець І. Р. Кличний відмінок. *Українська мова : енциклопедія* Київ : Українська енциклопедія, 2007. С. 264–265.
4. Миронюк О. Історія українського мовного етикету. Звертання. Київ : Логос, 2006. 167 с.
5. Пономаренко В. П. Категорія звертання та засоби її вираження в індоєвропейських мовах – етапи історичного розвитку і сучасність. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 368 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ :

Знання, 2006. 291 с.

7. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
8. Скаб М. С. Мовні засоби і способи найменування та позначення адресата мовлення: навчально-методичний посібник для студентів-філологів. Чернівці: Технодрук, 2020. 206 с.
9. Скаб М. С. Прагматика апеляції в українській мові. Чернівці : Рута, 2003. 80 с.
10. Скаб М. С. Прагматичні функції номінацій адресата мовлення. *Українська мова*. 2003. № 2. С. 71–77.
11. Скаб М. С. Стилїстика засобів апеляції в сучасній українській мові. *Слово і текст* : збірник наук. статей / за ред. А. Нямцу. Чернівці: Рута, 2003. Вип. I. С. 125–131.
12. Стахів М. Український комунікативний етикет. Київ : Знання, 2008. 245 с.
13. Українська система найменувань адресата мовлення : колективна монографія / за ред. М. С. Скаба. Чернівці : Рута, 2008. 304 с.

Додаткова

1. Балакай А. Г. Русский речевой этикет и принципы его лексикографического описания : автореф. ... д-ра филол. наук. Орёл, 2002. 345 с.
2. Балакай А. Г. Словарь русского речевого этикета. Москва : Астрель, 2004. 681 с.
3. Білоус М. П. Мовленнєвий етикет українського народу *Мова і духовність нації* : тези доповідей науково-практичної конференції 14–15 листопада 1989 р. Львів, 1989. 137 с.
4. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX століття. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. 548 с.
5. Корновенко Л. В. Звертання у прагмалінгвістичному аспекті (на матеріалі сучасної російської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2001. 21 с.
6. Мойсенко В. Про походження звертання «пан». *Освіта регіону*. 2014. № 3. URL: <http://social science.com.ua/article/371> (дата звернення: 18.05.2014).
7. Мойсенко В. Ця гречна пара: пан і пані. *День*. № 9. 2011. С. 15–18.
8. Озерова Н. Г. Номинация адресата речи в славянских языках. *Слов'янське мовознавство*. Доповіді. XI Міжнародний з'їзд славїстів. Братислава, 30 серпня – 8 вересня 1993 р. Київ : Наукова думка, 1993. С. 200–212.
9. Скаб М. С. Універсальне офіційне звертання до сучасного українського військовика (втрати, здобутки, перспективи). *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 204–212.
10. Скаб М. С., Скаб М. В. „Словник звертань української мови”, потреби, аспекти та проблеми лексикографічної інтерпретації українських назв адресата мовлення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Ужгород : Вид-во УжНУ „Говерла”, 2011. С. 187–191
11. Скаб М. С. Схема й параметри опису системи номінації адресата мовлення. *Граматика слова і граматика мови* : зб. наук. праць, присв. ювілею докт. філол. наук, проф., чл.коресп. НАН України І. Р. Вихованця / укл. А. Загнітко. Донецьк : ДонНУ, 2005. С. 203–218.
12. Скаб М. С. Українська система найменувань адресата мовлення : анотований бібліографічний покажчик і загальна бібліографія / М. С. Скаб, М. В. Скаб, Т. П. Свердан, Н. С. Колесник, Г. Т. Кузь, І. В. Стрілець, А. А. Ковтун. Чернівці : ЧНУ, 2009. 88 с.
13. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 440 с.
14. Ющук І. Серденько моє! Коханячко солодке! URL: <http://slovoprosvity.org/2008/08/14/1014-old/> (дата звернення: 17.02.2013).
15. Ющук І. П. Похвала звертанню. *Дивослово*. 2015. № 1. С. 27–31.
16. Łaziński M. O panach i paniach. *Polskie rzeczowniki tytułarne i ich asymetria rodzajowo-płciowa*. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2006. 360 s.
17. Marcjanik M. *Polska grzeczność językowa*. Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1997. 285 s.
18. Marcjanik M. *Słownik językowego savoir-vivre'u*. Warszawa : WUW, 2014. 420 s.
19. Pytel-Pandey D. System adresatywny współczesnego języka niemieckiego i rosyjskiego. *Konfrontacja socjolingwistyczna*. Wrocław : WWO, 2003. 256 s.

Інформаційні ресурси

1. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> („Словники України”).
2. <http://slovopedia.org.ua/> (Колекція українських словників).
3. <http://www.slovnyk.net> (Великий тлумачний словник сучасної української мови).
4. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> (Українська мова : Енциклопедія).
5. <http://ulif.mon.gov.ua> (Український лінгвістичний портал).
6. <http://www.mova.info/> (Лінгвістичний портал).
7. <http://www.pravopys.net/> (Електронний „Український правопис”).